

Marie Nielsen – en dansk revolutionär socialist

Innehåll

Introduktion	1
Marie Nielsen – revolutionär socialist, sexualupplysare och kvinnokämpe	2
Marie Nielsen och revolutionen	6
Marie Nielsen, revolutionär socialist och antistalinist	8

Introduktion

I början av detta året (2021) kom på svenska ut en biografi om den danska revolutionära socialisten och kvinnokämpen Marie Nielsen, skriven av den danske historikern *Morten Thing* och översatt till svenska av *Per-Olof Mattsson*. Denna intressanta bok om en socialistisk pionjär som tidigt också insåg vart stalinismen ledde Sovjetunionen och den kommunistiska världsrörelsen och som tog upp striden mot detta är ett välkommet bidrag till kunskaperna om den radikala arbetarrörelsens historia i vår del av världen.

Morten Thing, *Marie Nielsen och revolutionen. En biografi.*

Övers.: Per-Olof Mattsson Efterord: Eva Schmitz. Bokförläggarna Röda Rummet 2021

Vi har här samlat tre recensioner av boken (från *Internationalen*, *Offensiv* och *Arbetarmakt*). Tidigare har vi även publicerat översättarens presentation av densamma: [Marie Nielsen och revolutionen](#)

Av Marie Nielsen själv finns på marxistarkivet en skrift, [Kampen om Trotskij](#) (från 1937), och en artikelsamling, [Marie Nielsen i svenskspråkig arbetarpress](#). Vi kommer senare att komplettera med fler texter av/om henne.¹

¹ På danska finns en ganska omfattande artikelsamling med texter av henne: [Revolution – Artikler om parti, klassekamp og kvindekamp af Marie Nielsen](#)

Marie Nielsen – revolutionär socialist, sexualupplysare och kvinnokämpe

av Gunnela Björk

Ur *Internationalen* nr 15 (april) 2021

Marie Nielsen föddes in i en fattig familj och glömde aldrig sitt ursprung. Hela livet skulle hon drivas inte i Första hand av solidaritet med något parti, utan av solidaritet med sin klass. Marie Nielsen blev en orädd och kompromisslös kommunist som Följde sin inre kompass och För det fick hon betala ett högt pris. Hon blev av med sitt lärarjobb som hon kämpat så hårt För, hon fick sitta i Fängelse, hennes ekonomi underminerades, hon Förlorade kamrater och politiska sammanhang. Den danske historikern Morten Thing har skrivit en biografi om en mycket ovanlig människa. Gunnela Björk har läst den.

För trettio år sedan var mer än nio av tio biografier skrivna av män om andra män. Men sedan dess har en del hänt. Under senare år har det kommit en rad biografier om politiskt aktiva kvinnor, många på vänsterkanten: Agda Rössel, Alva Myrdal, Kata Dalström, Anna Johansson-Visborg och Ulla Lindström för att nämna några och fler är att vänta, som till exempel om Agda Östlund och Nelly Thüring.

Samma utveckling ser vi i våra grannländer. Men de flesta biografier anses bara ha ett nationellt intresse och översätts sällan. Tyvärr får man säga, eftersom arbetarrörelsen i de nordiska länderna historiskt sett har haft så många beröringspunkter. Därför är det särskilt välkommet att *Marie Nielsen og revolutionen*, som gavs ut i Danmark förra året, nu har kommit på svenska i översättning av Per-Olof Mattsson.

Möjligheten att berätta ett liv när huvudpersonen sedan länge är död beror förstås på vad som blev kvarlämnat. Med en bakgrund i fattig arbetarklass låg nog tanken att bli något stort eller berömt långt borta. Därför är det inte förvånande att källmaterialet från Marie Niensens barndom och uppväxt är magert. Senare i livet, när hon trots allt blivit en framträdande person, tycks hon ha värnat sitt privatliv.

Men även att rekonstruera hennes liv som politiskt aktiv har krävt ett idogt letande i arkiven och en god portion tur för Morten Thing. Nielsen hade begärt att hennes samlade papper skulle förstöras – för att skydda andra människor som skulle kunna råka illa ut. Förföljelsen av kommunister, framför allt förstås under den tyska ockupationen, fanns i färskt minne. Men mest av en slump – och mot hennes vilja – räddades åtminstone en del brev och andra handlingar från förgängelsen.

Som alla torparungar fick Marie Nielsen tidigt ut och tjäna som piga men lyckades mot alla odds spara ihop pengar till en lärarutbildning och tog folkskolläroexamen 1908. Då var hon 33 år och aktiv socialdemokrat: agitator, flitig skribent och organisatör, hela tiden på vänsterkanten.

Att förhålla sig till den politiska utvecklingen under 1900-talets första årtionden var inte lätt för socialister. I Danmark ledde personliga och politiska motsättningar inom arbetarrörelsens olika organisationer till upprepade splittringar.

Marie Nielsen engagerade sig först i det socialdemokratiska ungdomsförbundet, som i likhet med sin svenska motsvarighet tillhörde partiets vänsterflygel. Hon blev snart en av de ledande företrädarna för vänsteroppositionen. När de politiska spänningarna ökade 1918–1919 bröt Marie Nielsen med socialdemokratin och bildade tillsammans med några andra oppositionella

Socialistiska Arbetarpartiet. Efter ännu en splittring gick vänsterflygeln med Marie Nielsen i spetsen till syndikalistiska Fackoppositionens Sammanslutning, FS.

I boken återges delar av brevväxlingen mellan Marie Nielsen och den danske arbetarförfattaren Martin Andersen Nexø. När han 1918 anslöt sig till

Socialistiska Arbetarpartiet blev han Marie Niensens politiske förtrogne och personliga vän. Tillsammans arbetade de för att ena den splittrade vänsteroppositionen.

Efter att beslutet om Kominterns 21 teser fattats på världskongressen i Moskva 1920 blev det svårare än någonsin att ena de olika grupperna till vänster om socialdemokratin. Ett tag fanns det två kommunistiska partier – och nu hamnade hon och Nexø på olika sidor i den inflammerade strid som först 1923 skulle leda till att det bildades ett enat Danmarks Kommunistiska Parti (DKP).

När hennes gode vän från Zimmerwaldrörelsen, Zeth Höglund, bröt med SKP och Komintern 1924 var hon kritisk: ”Höglund har satt sin egen oböjliga mansvilja mot den proletära världsviljan” skrev hon. Men Marie Nielsen skulle själv snart höra till kritikerna. 1928 vägrade hon att acceptera Kominterns ultravänstersväng. När hon därtill ifrågasatte uteslutningen av Leo Trotskij blev hon själv utesluten ur DKP. Därmed skildes också hennes och Nexøs vägar definitivt åt. Även om hon beviljades återinträde 1932 valde hon att i fortsättningen lägga sina krafter på fackligt arbete.

Tillsammans med Inger Gamburg, facklig ledare för kvinnliga metallarbetare, bildade Marie Nielsen 1925 Arbejderkvindernes Oplysningsforbund (AO). AO verkade inom Kvindeligt Arbejderforbund (KAD) för en radikal facklig politik och lika lön för män och kvinnor.

Men den sexuella frågan var minst lika viktig i AO. De progressiva äktenskaps- och sexuallagar som stiftats i Ryssland efter revolutionerna hade väckt stort intresse över hela västvärlden. I Sverige var det den vänstersocialistiska, från 1921 den kommunistiska kvinnoorganisationen som krävde sexualundervisning i skolorna och legal abort. I Danmark fanns varken någon socialdemokratisk eller kommunistisk kvinnorörelse att tala om. Istället var det Marie Nielsen och andra i AO som drev kraven på gratis preventivmedel, legal abort och sexualupplysning. Arbetarkvinnor visste bara alltför väl hur hårt en oönskad graviditet drabbade ensamstående kvinnor såväl som familjer som hade alltför många munnar att mätta. AO samarbetade också med den danske kommunisten Joyce Leunbach, en omstridd läkare som på 1930-talet dömdes till fängelse för att utfört en rad aborter – bland annat på svenska kvinnor som hänvisats till hans mottagning av Elise Ottesen-Jensen.

AO:s sexualpolitiska program motarbetades både från kristet håll och av den borgerliga kvinno- rörelsen. Vårre var att deras arbete med tiden blev allt mindre accepterat inom Komintern. Det var en svala som förebådade Sovjetunionens helomvändning 1936 då rätten till fri abort avskaffades, samtidigt som staten började premiera kvinnor som födde många barn. Marie Nielsen blev djupt besviken. I en välargumenterad artikel i *Arbejderbladet* förklarade hon vikten av fri abort. Då anklagades hon av partiet för ”rutten liberalism” och fick veta att allt tal om kvinnans sexuella frigörelse var ”småborgerligt nonsens”.

När Marie Nielsen i samma veva både internt (i ett brev till Dimitrov) och offentligt (i en artikel i *Arbejderbladet*) ifrågasatte Moskvarättegångarna och förföljelserna av Trotskij blev hon än en gång utesluten ur DKP. Året därpå skrev hon en broschyr *Kampen om Trotski* (1937)². Samma år

² Skriften gavs ut 1937 av Frem Forlag. Den utgavs på nytt 1972 av Revolutionære Socialisters Forbund: [Kampen om Trotski](#)

utnämnde hennes gamle vän Martin Andersen Nexø Trotskij till mänsklighetens största fiende.

Även om Nielsen fortsatte att kalla sig kommunist och försvara den ryska revolutionens landvinningar förblev hon partilös fram till sin död 1951. Den som blir nyfiken på Nexø, som slutade sina dagar i Östtyskland, rekommenderas att läsa Per-Olof Mattssons *Martin Andersen Nexø. Den nordiska arbetarlitteraturens pionjär* (2017).

Marie Nielsen föddes den 23 december 1875 i Nordsjælland och dog i Köpenhamn den 6 april 1951. Foto: Mogens Engelund

Länge gjorde DKP allt för att glömma Marie Nielsen men under 1970-talet blev hon en inspirationskälla för den nya vänstern. Ett urval av hennes artiklar gavs ut i boken *Revolution* (1975). I *Venskab og revolution* (1990) återges brevväxlingen mellan henne och Nexø.

I förgrunden står Marie Niensens politiska gärning. Hennes privatliv får vi veta mindre om – vilket ju också var helt i enlighet med hennes egna önskemål. Spekulationerna om att det skulle ha berott på att hon var lesbisk känns rätt lösa och onödiga.

Genom att Morten Thing frikostigt återger brev och utdrag ur artiklar växer bilden fram av en hängiven socialist som aldrig glömde sitt ursprung, en rakryggad människa som sällan kompromissade med eller svek sin egen övertygelse. Hon tycks ha vunnit respekt i alla läger (utom i

ledningen för DKP) för sitt rättvisepatos och sin aldrig sviktande solidaritet med arbetarklassen.

Morten Thing låter ofta källmaterialet tala för sig själv – bitvis blir det ett collage av texter där läsaren själv får försöka få ordning på aktörer, organisationer och kronologi. Jag tycker att Thing gör det onödigt svårt för oss. Mer av bakgrund, sammanhang och analys hade ökat begripligheten. Boken bjuder alltså ett visst tuggmotstånd, vilket i bästa fall kan stimulera till bredvidläsning för att förstå hur relationerna mellan socialdemokrati, syndikalism och vänstersocialism/kommunism såg ut i Danmark.

Morten Thing är en dansk historiker som ägnat hela sitt yrkesliv åt Danmarks politiska 1900-talshistoria. Han har bland annat skrivit en rad böcker om kommunismen. Marie Nielsen och revolutionen är den enda som har översatts till svenska. I en efterskrift i den svenska upplagan sätter Eva Schmitz in Marie Niensens kvinnopolitiska arbete i ett internationellt perspektiv.

Översättaren Per-Olof Mattsson är litteraturvetare och väl förtrogen med tiden och ämnet. Han kom 2017 ut med en bok om författaren Martin Andersen Nexø, som alltså spelade en viktig roll för Marie Nielsen.

Per-Olof Mattsson har fortsatt att intressera sig för Marie Nielsen, som också medverkade flitigt i svensk arbetarpress. På marxistarkiv.se finns en samling med flera av hennes texter ([Marie Nielsen i svenskspråkig arbetarpress.](#)). Där finns också hennes broschyr *Kampen om Trotzki* (1937) i svensk översättning ([Kampen om Trotskij](#)).

Arbetarnas Kulturhistoriska Sällskap För en svensk läsare med begränsade kunskaper om den danska arbetarrörelsens historia rekommenderas varmt *Början på en ny epok. Arbetarrörelsens vägval i nordisk samhällsutveckling under 1920-talet*. Det är en alldeles nyutkommen årsbok, utgiven av Arbetarnas Kulturhistoriska Sällskap och Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek som bland annat innehåller en utmärkt artikel av Niels Finn Christiansen om "Den danske arbejderbevegelsen mellem oprør og normalisering 1919–1923". Även Morten Thing medverkar med en artikel om Marie Nielsen.

Arbetarnas Kulturhistoriska Sällskap bildades 1926 som en stödförening för Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek. Sällskapet har en livlig verksamhet med föreläsningar, seminarier, utflykter och historiska vandringar, framför allt i Stockholmstrakten. Den ovan nämnda årsboken ingår i medlemsavgiften (150:-/år). Mer information på [arbetarkultur.se](#) eller mejla till info@arbetarkultur.se

Marie Nielsen och revolutionen

Av Åsa Karlsson

Ur *Offensiv* 1/7 2021

Marie Nielsen var en av de modigaste, smartaste, envisaste socialisterna som aldrig backade, aldrig satte person före sak, klartänkt och påstridig, och en av de få danska socialisterna som såg klart och som bröt med stalinismen till stöd för ”den förrådade leninismen”, Trotskij och den Fjärde Internationalen. Hennes fiender darrade och gjorde allt för att tysta henne, inte minst de som vägrade se sanningen och de som sålde ut klasskampen för egna privilegier. Hennes vänner glömde henne aldrig och hon tänkte alltid mer på andra än sig själv.

Saten satte henne i fängelse 1918. Hon, som många andra socialister, häktades och dömdes för artiklar som ansågs hetsa och tala för revolution. ”Jajamen” sa Marie, som försvarade sig själv i rättegångar mot domare som fick huvudvärk av hennes sätt att använda de grundlagsskyddande rättigheter som ändå fanns i Danmark.

Till slut blev hon dömd för ”andan i tidningen”, en av de första politiska fångarna i landet. Hon hungerstrejkade i häktet när hon efter sex månader ännu inte hade fått en rättegång, ett vanligt knep hos överheten.

Marie Nielsen föddes den 23 december 1875 i en fattig torparfamilj på den danska landsbygden. Hennes pappa hade knappt gått i skola, utan började arbeta vid 6 års ålder. Trots att allmän folkskola infördes redan 1840 i Danmark för barn mellan 6 och 14 år var det fortfarande ovanligt att fattiga barn fick chansen att gå.

Hennes pappa var daglönare och murare, i hushållet fanns också en fosterdotter, född av ”fint folk” som inte varit gifta samt en änka med sin handikappade son. Lite mark att odla till familjens försörjning fanns. En äldre syster lejdes tidigt ut som piga och när tre yngre bröder dog, dog också familjens drömmar på att emigrera till Amerika.

Det blev Maries uppgift att läsa tidningen varje dag för sin pappa och diskutera det politiska (borgerliga) innehållet.

Venstre (som inte alls var ett vänsterparti, utan snarare ett bondeparti) hade bildats 1870 av 44 bonderiksdagsmän för att tala för landsbygdens intressen. Kungen och det konservativa parlamentet var förgrymmade på detta påhitt. Idealet för politiken skulle vara en ”upplyst debatt mellan de begåvade, de urbana, de civiliserade och de rika” som Orla Lehmann (1810-1870, ledamot Folketinget) formulerade det 1860.

Klassintressen hörde inte hemma i politikens salar och när de vadmalsklädda bönderna tågade in blev det lite oroligt. Förut hade Højre alltid lagt fram sin budget och kungen alltid godkänt. Marie och hennes pappa följde framgångarna under provisorietiden (1885-1894) och gladdes över den nyvaknade demokratin i Danmark. 1876 bildades det första moderna partiet, Socialdemokraterna, med politiskt program, egen press och partiföreningar.

Vid 14 års ålder började Marie Nielsen arbeta som piga. Hon arbetade i olika hushåll, från lantliga bondgårdar till fina gods och lärde sig in på skinnet hur de rika alltid drar ett tjockt streck mellan sina bekväma liv och de som slavar för dem.

En husbonde fick lov att prygla sitt tjänstefolk, vid behov. Marie var såpass gammal att hon slapp undan det värsta, men hon delade rum med en yngre lillpiga som kom från barnhem och hon såg

hennes bli pryglad med hästpiska när som helst godsets herre kände för det.

Det var under de här åren hon blev socialdemokrat. Ett nytt, bättre Danmark där alla hade rätt att leva ett gott liv, det var värt att kämpa för. Marie förstod att ett lands lagar ska gälla alla och ge alla rätt och rättvisa, inte vara till för att en klass får alla fördelar medan en annan enbart får förpliktelser. Upproret brann i henne och den lågan slocknade aldrig.

Hon bestämde sig för att hon måste ha en utbildning och reste till huvudstaden där hon i tre års tid försörjde sig med att tvätta och stryka hos rika familjer medan hon försökte spara pengar, sökte upp alla gratis föreläsningar som ordnas, bland annat av studenter på söndagarna. Marie sökte tidigt upp de unga socialdemokraterna och tog debatt även där. Hon menade att ålder inte är så viktigt. Hon gick in i partiet också, men kände hela sitt liv en sympati för unga och deras passion, idealism och vilja.

Marie Nielsen bröt tidigt med socialdemokratin och såg faran med att en extra klass av ombudsmän och valda bildades, politiker som tappat sina rötter och glömt bort kampen, som slöt kompromisser och gjorde bleka framsteg. Hon var redaktör för olika kommunistiska tidningar och såg hur viktig en tidning är för arbetarklassen, en tidning som klart står för revolution, för kamp och facklig organisering.

Direkt efter den ryska revolutionen reste Marie som en av få socialister till Ryssland, såg det krigstrasiga landet och matbristen, men också stoltheten över att vara fria människor, över revolutionen. Hon tyckte att Lenin var otroligt bra som ledare, men också att Trotskij var en enormt bra talare och organisatör. Hon hörde hur populär han var bland folk och hur de litade på att allt skulle bli bättre, med gemensamma krafter.

Marie höll föredrag och skrev artiklar om revolutionen, om socialismens kvinnor, om en ny värld som bildades här och nu, och när signalerna började komma efter Lenins död om att de framsteg som gjorts nu skulle tas tillbaka reagerade hon starkt. Fri abort, rätt till arbete, bostad och barnomsorg för alla skulle nu ändras till att kvinnor skulle få diplom om de var hemma och födde barn åt fosterlandet!

Hon tog strid, hemma och internationellt, skrev en pamflett om Trotskij och hans liv för att informera, mot alla order som kom från Stalin och från partiet att genast fördöma Trotskij som kriminell. Hon ville att alla skulle få alla fakta för att kunna dra sina egna slutsatser, om de politiska frågorna och inte bara få svar från ledningen. Hon blev naturligtvis utesluten ur partiet. Hennes pamflett "försvann" från tryckeriet, men hon hade turligt nog ett par exemplar hemma. Trotskij fick läsa den och tackade, de brevväxlade och diskuterade hur han skulle försvara sig.

Trots otrolig press, dålig hälsa och urtaskig personlig ekonomi fortsatte Marie Nielsen kämpa för rättvisa och sanning. Hon gav sig aldrig. Dessutom försökte hon alltid övertala de som klivit fel, debattera och förklara, i hopp om att även de bistraste fiender kunde nås via klasskänslan. Strax före andra världskriget hade hon tänkt gå i pension, men när hon såg nazisterna och behovet av en motståndsrörelse blev hon aktiv, hade en illegal tryckpress i källaren där unga i motståndsrörelsen höll till. Hon smugglade judiska flyktingar, hjälpte kommunister som staten burade in, en skandal helt i sig självt.

Tyskarna skickade en lista på ca 50 "farliga personer", men danska polisen och staten passade på att internera mer än 300 kommunister och andra aktivister, varav en del skickades till läger i Tyskland. På Gestapos högkvarter i Köpenhamn var de rädda för tant Nielsen. Hon brukade gå dit och tala för fångar, ofta unga motståndsmän eller fackliga vars familjer lämnats utblottade. Ganska ofta fick hon dem släppta.

Den stalinistiska rörelsen suddade ut henne och hennes stora betydelse i kampen. Hennes liv var en kamp för revolution, men det var inte förrän efter 1964 som hon skrevs in igen i historien. Hon tyckte inte om att bli hyllad, men skulle nog bli glad om hon hade inspirerat andra och bidragit till ett nytt Danmark och en ny värld.

I brev till sin då 80-åriga mamma skrev Marie från fängelset att hon trots allt kände sig stolt över att sitta i finkan över något hon gjort för kampen, för klassen. Diskret och lojal vägrade hon skriva sina minnen om partiet ”för då blir det en hel del kritik och jag är ändå kommunist”. Hon bad sin nära väninna att bränna brev så att inte andra skulle bli skadade, men hennes (troligen) partner sparade en del och på så sätt vet vi att Marie också hade ett kärleksfullt liv, vilket gör mig glad.

Marie Nielsen, revolutionär socialist och antistalinist

av Jens-Hugo Nyberg

Ur *Arbetarmakt* 28/7 2021

Om *Marie Nielsen och revolutionen av Morten Thing* (Röda rummet, 2021)

Marie Nielsen var en av den tidiga danska arbetarrörelsens, och lite senare den kommunistiska rörelsens, mest framstående representanter. Hon stod upp för sina principer i alla lägen, vilket också ledde till att hon bröt sedan med stalinismen, efter att för tredje gången ha blivit utesluten från kommunistpartiet. Hon avslutade sin politiska bana som en högljudd försvarare av Trotskij.

Att hon skulle bli känd var lite otippat med tanke på hennes uppväxt. Marie Nielsen föddes 1875 i ett fattigt torparhem i Herlev, och jobbade från 14 till 25 års ålder som piga. Efter detta slet hon i tre år som städare, och lyckades trots sin usla lön spara ihop tillräckligt med pengar för att bekosta sin egen lärarutbildning. Vid 32 års ålder tog hon till slut lärarexamen, och fyra år senare, 1912, även ämneslärarexamen.

Detta var dock ingen klassresa som skulle göra några borgare tårögda över samhällets möjligheter för även de fattigaste, som är så populärt i våra dagar. Hon passade istället på att gå med i både det socialdemokratiska partiet och ungdomsförbundet, och skulle hålla sig på dess vänsterkant. Detta skulle hon inte sluta men – istället innebar första världskriget och ryska revolutionen att även Marie Nielsen, som många andra, radikaliserades.

Liksom i andra länder skulle den socialdemokratiska rörelsen splittras, och ett kommunistiskt parti bildas. Denna skulle dock få en svagare start än i exempelvis Sverige, där vänstersplittningen 1917 var betydande. I Danmark var den mindre, och dessutom var den redan från början splittrad i två. Delarna förenades till slut, men inte förrän 1923, och det var långt ifrån någon flygande start.

Marie Nielsen utesluts

Lite tidigare, men i samband med den processen uteslöts Marie Nielsen för första gången från partiet, på vad som tycks ha varit lite oklara grunder, och där personliga konflikter verkade ha spelat en roll. Efter en tid blev hon åter insläppt i det nu enade partiet. Hon var ju en populär föredragshållare, agitator och skribent, som hade även varit på Kommunistiska Internationalens andra kongress 1920, där hon bland annat hade träffat Lenin och Trotskij. De hade båda gjort ett stort intryck på henne, och hon skulle fortsätta att respektera dem högt, vilket skulle få stor betydelse senare.

Några år senare blev hon utesluten igen, nu på lite tydligare grunder. I det sovjetiska partiet hade en fraktionskamp rasat sedan hösten 1923, där vänsteroppositionen under Trotskij tog strid mot den växande byråkratiseringen. 1926 gick de ihop med den så kallade Leningradoppositionen under Kamenev och Zinovjev och bildade den förenade oppositionen. Denna uteslöts en masse inför den 15 partikongressen i december 1927. Zinovjev och Kamenev kapitulerade nästan direkt och gjorde avbön för att åter få upptas i partiet, medan Trotskij och de andra som stod på sig snart började fängslas eller förvisas.

Detta ledde till Marie Nielsens andra uteslutning. I en situation där allt självständigt tänkande rensades ut ur den Kommunistiska Internationalen och de olika kommunistpartierna, och speciellt alla sympatier för Trotskij var helt tabu – inom tio år skulle Trotskij anklagas för lika groteska som lögnaktiga missdåd, som att samarbeta med Nazityskland för att störta Sovjetunionen – tog Marie Nielsen honom i försvar. Hon vände sig till Röda hjälpen, en organisation som kontrollerades av det kommunistpartiet och frågade: ”Vad kommer ’Röda hjälpen’ att göra för Trotskij och de andra idealistiska bolsjevikerna som har förvisats eller kastats i fängelse, och vars liv är hotade...?”

Svaret var förstås ingenting, men själv kastades hon åter ut ur partiet. Trots detta, i stalinistiska ögon ett grovt brott, blev hon några år senare åter tagen till nåder. Anledning var att hon var ett så pass känt och populärt namn, den kommunistiska rörelsens utan tvekan mest framstående kvinna. Från 1925 arbetade hon intensivt med kvinnofrågor i ett fackligt sammanhang. Tillsammans med andra i Kvinnliga Arbetarförbundet bildade hon Arbetarkvinnornas Upplysningsförbund, en samlingspunkt för oppositionella kvinnliga socialister och aktivister. Under ledning av Marie Nielsen, redaktör för föreningens tidning *Kvindernas Oplysningsblad*, drev de krav som information om preventivmedel från 13 års ålder och rätten till abort.

Detta arbete, eller snarare att hon håller fast vid principerna, skulle några år senare, när hon åter hade blivit insläppt i kommunistpartiet, visa sig bli en anledning till att hon uteslöts en tredje gång. 1936 avskaffade Sovjetunionen aborträtten, som hade instiftats efter revolutionen. Marie Nielsen protesterade mot detta, i en tid när kommunistpartiets medlemmar verkligen inte förväntades ha något kritiskt att säga om den sovjetiska politiken. Inte nog med detta. I augusti 1936 hölls den första Moskvarättegången, d.v.s. de skenprocesser där en stor del av det gamla bolsjevikiska garde som ledde revolutionen dömdes för att ha varit imperialistlakejer redan när de segrade i inbördeskriget (en mer utförlig kritik av Moskvarättegångarna hittar ni [här](#)). Marie Nielsen tog avstånd från anklagelserna, och kunde förstås inte annat än uteslutas. Denna gång för gott. Hon försökte inte heller bli återupptagen – istället stödde hon Trotskij offentligt, och försökte i resten av sitt liv samla den antistalinistiska revolutionära vänstern i Danmark. Exempelvis skrev hon [denna skrift](#) [*Kampen om Trotskij*] till Trotskijs försvar.

Som ni kan se var det verkligen inget fel på Marie Nielsens mod, hon försvarade sina principer i alla lägen, utan att ge efter för möjliga negativa personliga konsekvenser, eller för något annat. Hon skulle fortsätta med detta. Några år senare, 1940, blev som bekant Danmark ockuperat av Nazityskland. Samma år skulle hon fylla 65, men det var uppenbarligen ingen anledning att slå av på takten. Hon hjälpte motståndsrörelsen, och hade ett tag en av deras tryckpressar hemma hos sig, och hon gick vid några tillfällen till Gestapo för att bestämt kräva frisläppandet av fängslade kamrater.

Repression och fängelse

Morten Things bok Marie Nielsen och revolutionen ger en bra bild inte bara av Marie Nielsens liv och gärning, utan också av den socialistiska och revolutionära rörelsen i Danmark – något de

flesta svenska revolutionärer har ganska luddiga begrepp om. Speciellt uppskattar jag att boken innehåller många brev, artiklar och annat primärmaterial som ger en fördjupad bild av detta. Den är därför en utmärkt introduktion till den danska revolutionära rörelsens historia, och vi kan bara tacka för att Bokförläggarna Röda Rummet nu har gett ut den på svenska (översättning: Per-Olof Mattsson). Som bonus får vi också ett utmärkt efterord av Eva Schmitz, Marie Nielsen och den internationella kvinnofrågan.

En av många saker som boken belyser är repressionen i Danmark, en av den kapitalistiska världens friare länder, och som stod utanför första världskriget. På första maj 1914 hade ungdomsförbundet en banderoll med texten ”Ner med kungadömet! Leve den sociala republiken!” På tok för radikalt tyckte polisen och konfiskerade banderollen, och passade på att ta med dess bärare också. Justitieministern förespråkade yttrandefrihet och ansåg att detta skulle få passera, och det blev inget åtal, men polisen fortsatte att gå i framkant för att inte tolerera radikalism i onödan. Nästa års första maj ingrep de mot parollen ”Knäck Sabeln! Bryt kronan! Störta kyrkan!” Ännu en gång utan att justitieministern tyckte att ett ingripande behövdes, och utan åtal. Samma sak de kommande åren. 1918 blev det ett åtal, men ett frikännande. Så staten var tillräckligt tolerant för att inte fälla socialister för att säga sin mening, men då hade polisen redan gång på gång visat att de inte godtog några revolutionära paroller på gatorna.

Statens attityd skulle, som väntat, hårdna i takt med att revolutionen flyttade fram sina positioner. 1917 segrade som bekant oktoberrevolutionen i Ryssland. Än mer skrämmande för överklassen var dock att revolutionen även nådde Tyskland hösten 1918. Trötta på krig och umbäranden gjorde matrosar och soldater myteri i början av november, arbetar- och soldatråd bildades och kejsaren störtades.

I Danmark – granne med Tyskland – uppstod också demonstrationer. De organisationer som uppstått genom vänsterutbrytningar från socialdemokratin – Socialistiska arbetarpartiet, Fackoppositionens sammanslutning och den oavhängiga socialdemokratin – manade till demonstration 13 november, och hotade med generalstrejk om inte de kamrater som gripits vid den förra demonstrationen skulle frisläppas. De varnade polis och militär för att ingripa, och utlovade en fredlig demonstration om dessa höll sig borta. Givetvis höll de sig inte borta från den 30-40 000 starka demonstrationen, och ganska omfattande kravaller utbröt och fortsatte till långt in på natten, och upprepades de följande dagarna. Enligt uppgift skadades 150 demonstranter och 100 poliser.

Den här gången blev det rejäla rättsliga efterspel, med flera åtal. Även Marie Nielsen åtalades – inte för att hon skulle ha gjort något på plats utan för att innan ha skrivit uppviglande artiklar. Hon dömdes till 18 månaders korrektionsanstalt, vilket innebar isolering och med 14 timmars hårt arbete. Hon fick sitt straff mildrat något och slapp straffarbetet, men hon satt inlåst i över ett år för att ha använt sin yttrandefrihet på fel sätt. Hon frigavs till slut våren 1920 under en politisk kris, då fackföreningarna hotade med generalstrejk och bland annat drev genom amnesti för de politiska fångarna.

Mycket mera om både Marie Nielsen och händelseutvecklingen i Danmark finns att läsa i Morten Things väldigt intressanta bok *Marie Nielsen och revolutionen*. Den kan varmt rekommenderas.